

УНИВЕРЗИТЕТ „ГОЦЕ ДЕЛЧЕВ“ – ШТИП
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ГОДИШЕН ЗБОРНИК
2011
YEARBOOK

ГОДИНА 2

VOLUME II

GOCE DELCEV UNIVERSITY – STIP
FACULTY OF PHILOLOGY

**ГОДИШЕН ЗБОРНИК
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
YEARBOOK
FACULTY OF PHILOLOGY**

За издавачот:

Проф д-р Виолета Димова

Издавачки совет

Проф. д-р Саша Митрев
Проф. д-р Блажо Боев
Проф. д-р Лилјана Колева-Гудева
Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Махмут Челик
Доц. д-р Ранко Младеноски
М-р Ристо Костуранов

Редакциски одбор

Проф. д-р Виолета Димова
Доц. д-р Толе Белчев
Доц. д-р Билјана Ивановска
Доц. д-р Јованка Денкова
Доц. д-р Душко Алексовски
Доц. д-р Марија Леонтиќ
Доц. д-р Нина Даскаловска
М-р Весна Коцева

Главен уредник

Доц. д-р Ранко Младеноски

Одговорен уредник

Доц. д-р Толе Белчев

Јазично уредување

Даница Гавриловска-Атанасовска
(македонски јазик)
Доц. д-р Марија Кукубајска
(англиски јазик)

Техничко уредување

Славе Димитров
Благој Михов

Печати

Печатница „Европа 92“ - Кочани
Тираж - 300 примероци

Редакција и администрација
Универзитет „Гоце Делчев“ - Штип
Филолошки факултет
ул. „Крсте Мисирков“ бб
п. фах 201, 2000 Штип
Р. Македонија

Editorial board

Prof. Saša Mitrev, Ph.D.
Prof. Blazo Boev, Ph.D.
Prof. Liljana Koleva-Gudeva, Ph.D.
Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Mahmut Chelik, Ph.D.
Ass. Prof. Ranko Mladenovski, Ph.D.
Risto Kosturanov, M.Sc.

Editorial staff

Prof. Violeta Dimova, Ph.D.
Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.
Ass. Prof. Biljana Ivanovska, Ph.D.
Ass. Prof. Jovanka Denkova, Ph.D.
Ass. Prof. Dusko Aleksovski, Ph.D.
Ass. Prof. Marija Leontic, Ph.D.
Ass. Prof. Nina Daskalovska, Ph.D.
Vesna Koceva, M.A.

Managing editor

Ass. Prof. Ranko Mladenovski, Ph.D.

Editor in chief

Ass. Prof. Tole Belcev, Ph.D.

Language editor

Danica Gavrilovska-Atanasovska
(Macedonian)
Ass. Prof. Marija Kukubajska, Ph.D.
(English)

Technical editor

Slave Dimitrov
Blagoj Mihov

Printing

„Evropa 92“ - Kocani
Printing No 300

Address of the editorial office

Goce Delcev University – Stip
Faculty of philology
Krste Misirkov b.b.,
PO box 201, 2000 Stip,
R. of Macedonia

СОДРЖИНА CONTENT

д-р Виолета Димова, д-р Јованка Денкова КОМУНИКАЦИЈАТА УЧЕНИК - ЛИТЕРАТУРНО ДЕЛО - НАСТАВНИК, ОСНОВА НА СОВРЕМЕНИТЕ ПРИСТАПИ ВО НАСТАВАТА ПО ЛИТЕРАТУРА Violeta Dimova, Ph.D., Jovanka Denkova, Ph.D. THE COMMUNICATION: STUDENT LITERARY WORK TEACHER, A BASIS FOR THE MODERN APPROACHES IN THE TEACHING OF LITERATURE	9
д-р Петер Рау ПОВРЗАНОСТ СО ИСТОРИЈАТА. МЕТОДОЛОГИЈА И СИСТЕМАТИКА НА ИМЕНУВАЊЕТО ВО ДЕЛАТА НА ТОМАС МАН Peter Rau, Ph.D. THE LINKS WITH THE HISTORY. METHODOLOGY AND SYSTEMATICS OF THE NAMING IN THE WORKS OF THOMAS MANN	17
д-р Ранко Младеноски АЛЕКСАНДАР III МАКЕДОНСКИ ВО ПРОЕКТОТ „ВЕДА СЛОВЕНА“ НА ВЕРКОВИЌ И ГОЛОГАНОВ Ranko Mladenoski, Ph.D. ALEXANDER III OF MACEDON IN THE PROJECT „VEDA SLOVENA“ BY VERKOVIK AND GOLOGANOV	27
д-р Махмут Челик, д-р Јованка Денкова ДЕЦАТА НА ТУРСКАТА ЗАЕДНИЦА И ТУРСКОТО НАРОДНО ТВОРЕШТВО ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА Mahmut Chelik, Ph.D., Jovanka Denkova, Ph.D. THE CHILDREN OF THE TURKISH COMMUNITY AND TURKISH FOLK ART IN THE REPUBLIC OF MACEDONIA.....	37
м-р Ева Велинова ЛЕГЕНДАТА ЗА РОЛАНД ВО ФРАНЦУСКО-ИТАЛИЈАНСКИ КОНТЕКСТ: ОД СРЕДНОВЕКОВНА ВИТЕШКА ЕПИКА ДО РЕНЕСАНСНА ИРОНИЈА Eva Velinova, M.A. THE LEGEND OF ROLAND IN FRENCH-ITALIAN CONTEXT: FROM MEDIEVAL KNIGHTLY EPIC TO RENAISSANCE IRONY	43

- д-р Јованка Денкова, д-р Виолета Димова**
ГОВОРОТ НА ОМРАЗАТА И НЕТОЛЕРАНЦИЈАТА ВО
МАКЕДОНСКАТА ЛИТЕРАТУРА ЗА ДЕЦА И МЛАДИ
Jovanka Denkova, Ph.D., Violeta Dimova, Ph.D.
THE SPEECH OF HATE AND INTOLERANCE IN MACEDONIAN
LITERATURE FOR CHILDREN AND YOUTH51
- м-р Дијана Никодиновска**
ВРЕДНОСНАТА ОСКА ДОБРО/ЛОШО ВО ИТАЛИЈАНСКИТЕ
И ВО МАКЕДОНСКИТЕ ПОСЛОВИЦИ
Dijana Nikodinovska, M.A.
THE AXIOLOGICAL AXIS GOOD/BAD IN ITALIAN AND
MACEDONIAN PROVERBS61
- д-р Јованка Денкова, д-р Махмут Челик**
ЗЛОБНАТА ЖЕНА ВО МАКЕДОНСКИТЕ НАРОДНИ
СЕМЕЈНИ ПЕСНИ И ВО МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА БАЛАДА
Jovanka Denkova, Ph.D., Mahmut Chelik, Ph.D.
EVIL WOMAN IN MACEDONIAN FAMILY FOLK SONGS
AND MACEDONIAN FOLK BALLADS73
- Драган Донеv**
КРИТИЧКА АНАЛИЗА НА МЕТАФОРАТА ВО
ПОЛИТИЧКИОТ ДИСКУРС
Dragan Donev
CRITICAL METAPHOR ANALYSIS IN POLITICAL DISCOURSE83
- д-р Толе Белчев, д-р Билјана Ивановска, Јакуп Лимани**
ОПИС ЗА НАСЕЛЕНОТО МЕСТО МЕРОВО, ЕТИМОЛОШКО
И ЈАЗИЧНО ОБЈАСНУВАЊЕ ЗА ОЈКОНИМОТ
Tole Belcev, Ph.D., Biljana Ivanovska, Ph.D., Jakup Limani
DESCRIPTION OF THE NAME OF THE PLACE MEROVO,
ETHYMOLOGICAL AND LINGUISTIC EXPLANATION OF
THE OIKONIM91
- д-р Емилија Бојковска**
ЗБОРОВНАТА ГРУПА ДЕТЕРМИНАТОРИ ВО
МАКЕДОНСКИОТ И ВО ГЕРМАНСКИОТ ЈАЗИК
Emilija Bojkovska, Ph.D.
THE WORD CLASS DETERMINERS IN THE MACEDONIAN
AND IN THE GERMAN LANGUAGE99
- д-р Билјана Ивановска**
АНГЛИЦИЗМИТЕ ВО НАСТАВАТА ПО ГЕРМАНСКИ
ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ ЈАЗИК
Biljana Ivanovska, Ph.D.
ANGLICISMS IN TEACHING GERMAN LANGUAGE AS A
FOREIGN LANGUAGE109

д-р Марија Леонтиќ СТАТУСОТ НА ЛЕКЕМИТЕ СО ТУРСКИ СУФИКСИ ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК ДЕНЕС Marija Leontic, Ph.D. THE STATUS OF THE LEXEMES IN TODAY'S MACEDONIAN LANGUAGE	115
д-р Билјана Ивановска, д-р Нина Даскаловска ВАЖНОСТА НА ЈАЗИКОТ И НА КУЛТУРАТА ВО СИСТЕМОТ НА ЗДРАВСТВЕНА ЗАШТИТА Biljana Ivanovska, Ph.D., Nina Daskalovska, Ph.D. THE IMPORTANCE OF LANGUAGE AND CULTURE IN THE HEALTH CARE DELIVERING SYSTEM	123
м-р Јане Јованов, Наташа Сарафова ВЛИЈАНИЕТО НА КРАТКИТЕ СМС ПОРАКИ ВРЗ СОВРЕМЕНИОТ МАКЕДОНСКИ ЈАЗИК Jane Jovanov, M.A., Natasa Sarafova THE INFLUENCE OF SMS MESSAGES ON CONTEMPORARY MACEDONIAN	129
д-р Билјана Ивановска, д-р Валентина Илиева МЕДИЦИНСКА ТЕРМИНОЛОГИЈА – ВОВЕД, ОСНОВИ И ОПШТО ЗА ЈАЗИКОТ ВО МЕДИЦИНАТА Biljana Ivanovska, Ph.D., Valentina Ilieva, Ph.D. MEDICAL TERMINOLOGY – INTRODUCTION, FUNDAMENTALS AND LANGUAGE OF MEDICINE IN GENERAL	137
д-р Јагода Стрезовска, д-р Билјана Ивановска ОСВРТ ВРЗ ЈАЗИЧНОТО ВЛИЈАНИЕ ВО ГЕРМАНСКИОТ И МАКЕДОНСКИОТ СОВРЕМЕН ЈАЗИК Jagoda Strezovska, Ph.D., Biljana Ivanovska, Ph.D. OVERVIEW OF THE LINGUISTIC INFLUENCE IN MODERN GERMAN AND MACEDONIAN LANGUAGE	145
д-р Нина Даскаловска, д-р Билјана Ивановска ВИДОВИ НА НАСТАВНИ ПРОГРАМИ ПО СТРАНСКИ ЈАЗИЦИ Nina Daskalovska, Ph.D., Biljana Ivanovska, Ph.D. TYPES OF LANGUAGE TEACHING SYLLABUSES	151
д-р Соња Петровска ДАЛИ НА НАШИТЕ УЧИЛИШТА ИМ СЕ ПОТРЕБНИ НАСТАВНИЦИ–ЛИДЕРИ? Sonja Petrovska, Ph.D. DO OUR SCHOOLS NEED TEACHERS – LEADERS?	159

д-р Нина Даскаловска МОДЕЛИ НА ПРОЦЕСОТ НА ЧИТАЊЕ Nina Daskalovska, Ph.D. READING MODELS	169
м-р Весна Коцева МЕТОДОТ ТАНДЕМ - АЛТЕРНАТИВЕН НАЧИН НА УЧЕЊЕ НА СТРАНСКИТЕ ЈАЗИЦИ Vesna Koceva, M.A. TANDEM METHOD ALTERNATIVE MANNER OF FOREIGN LANGUAGE ACQUISITION	179
Елена Тупаревска ИДЕНТИТЕТОТ НА НАСТАВНИКОТ Elena Tuparevska TEACHER IDENTITY.....	185
м-р Марија Тодорова ИСТОРИСКИ И СОЦИЈАЛЕН АСПЕКТ НА ШПАНСКИОТ ЈАЗИК КАКО ДЕЛ ОД НАСТАВНАТА СОДРЖИНА Marija Todorova, M.A. HISTORICAL AND SOCIAL ASPECT OF SPANISH LANGUAGE IN THE TEACHING PROCESS	193
Сања Јованова СЕМЕЈСТВОТО КАКО КЛУЧЕН ФАКТОР ВО РАБОТАТА НА СОВРЕМЕНОТО УЧИЛИШТЕ Sanja Jovanova FAMULY AS A KEY FACTOR IN THE MODERN SCHOOL WORK	203
Марија Гркова НАЈЧЕСТИ ПРОБЛЕМИ ПРИ ИЗУЧУВАЊЕТО НА МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК КАКО СТРАНСКИ Marija Grkova THE MOST COMMON PROBLEMS IN LEARNING OF THE MACEDONIAN LANGUAGE AS A FOREIGN	211
Јадранка Тодевска МЕМОРИЈАТА CONDITIO SINE QUA NON ЗА ТОЛКУВАЧИТЕ Jadranka Todevska THE MEMORY – CONDITIO SINE QUA NON FOR THE INTERPRETERS	221

м-р Драгана Кузмановска, м-р Даринка Веселинова, Биљана Петковска РАЗГРАНИЧУВАЊЕ НА ПОИМИТЕ ПРЕВЕДУВАЊЕ И ТОЛКУВАЊЕ Dragana Kuzmanovska, M.A., Darinka Veselinova, M.A., Biljana Petkovskaj DISTINGUISH THE CONCEPTS OF TRANSLATION AND INTERPRETATION	131
м-р Даринка Веселинова ТОЛКУВАЧКИ ПРОБЛЕМИ Darinka Veselinova, M.A. PROBLEMS IN THE INTERPRETING	239
Костадин Голаков ВИДОВИ НА ПРЕВОД Kostadin Golakov TYPES OF TRANSLATION	247
Јована Караникиќ СТУДИИТЕ НА ЛАУРА САЛМОН КОВАРСКИ ЗА ПРЕВОД НА СОПСТВЕНИТЕ ИМИЊА И НИВНА ПРИМЕНА ВО ПРЕВОДИТЕ ОД МАКЕДОНСКАТА КНИЖЕВНОСТ НА ИТАЛИЈАНСКИ ЈАЗИК Jovana Karanikikj THE STUDIES OF LAURA SALMON KOVARSKI ABOUT TRANSLATION OF PROPER NAMES AND THEIR APPLICATION IN THE TRANSLATIONS OF MACEDONIAN LITERATURE IN ITALIAN	255
д-р Марија Емилија Кукубајска АМЕРИКАНСКИ СТУДИИ: ИЛЕГАЛНИТЕ ДРОГИ МЕЃУ АМЕРИКАНСКАТА МЛАДИНА Marija-Emilija Kukubajska, Ph.D. AMERICAN STUDIES: ILLEGAL DRUGS AMONG YOUNG AMERICANS	265
д-р Трајче Нацев ВОДОСНАБДУВАЊЕТО И ОДВОДНИТЕ КАНАЛИ ВО ГРАДОТ БАРГАЛА Trajce Nacev Ph.D. WATER SUPPLY AND CONVEYANCE AND DELIVERY CANALS IN THE TOWN OF BARGALA.....	273

398.8(=163.3)
398.87(=163.3)

Оригинален научен труд
Original research paper

ЗЛОБНАТА ЖЕНА ВО МАКЕДОНСКИТЕ НАРОДНИ СЕМЕЈНИ ПЕСНИ И ВО МАКЕДОНСКАТА НАРОДНА БАЛАДА

д-р Јованка Денкова¹
д-р Махмут Челик¹

Апстракт: Во македонската народна поезија ликот на жената е најзастапен во однос на другите ликови. Најчесто, жената е прикажана во позитивна улога. Меѓутоа, има и примери во кои доаѓа до израз нејзината мрачна страна. Притоа, се издвојуваат семејните лирски песни и баладите за лични и семејни односи, во кои најчест мрачен лик на жена е ликот на лошата маќеа, сестрата-убиец на својот брат или сестра, мајката-убиец итн.

Најимпресивен лик на сестрата како убиец на својата сестра заради нејзината незаконска љубов кон мажот на сестрата е ликот на бездушната Неда, која освен што ја убива сопствената сестра, прави многу бездушни постапки настојувајќи да ги усмрти двете сирачиња кои се постојано потсетување на нејзиното злосторство. Со тоа, Неда се пројавува како најчудовишниот и најбездушниот женски мрачен лик од овој тип во македонската народна поезија. Сестрата се јавува и како убиец на својот брат во случаите кога тој ја попречува нејзината врска со момчето кое го сака, па сестрата по совет на саканиот, го усмртува својот брат со труење.

Од сите најгрозоморен е ликот на мајката-чедоморка, мајката-убиец на своето чедо кое се јавува како реална пречка за остварување на нејзината страсна врска со друг маж.

Во македонските народни балади се издвојува и ликот на свекрвата како убиец на својата снаа. Понекогаш, откако со клевети не успеала да ја реализира својата цел и да го натера синот да ја убие снаата, свекрвата прибегнува кон последното, монструозно решение и самата крева рака на неа. Потоа, таа е сведок на самоубиството на својот син со што станува и негов индиректен убиец. Понекогаш и золвите се покажуваат како убијци на својата снаа. Ваквото злосторство најчесто е мотивирано од големата љубов на браќата кон единствената сестра. И јатрвите се пројавуваат како убијци на најмалата јатрва. Убиството обично е мотивирано од големата убавина на јатрвата, заради што тие ѝ се љубоморни, а го реализираат со труење.

Клучни зборови: *жена, мрачна страна, убиец, отров.*

1). Филолошки факултет, Универзитет „Гоце Делчев“ – Штип.
Faculty of Philology, Goce Delcev University, Stip.

EVIL WOMAN IN MACEDONIAN FAMILY FOLK SONGS AND MACEDONIAN FOLK BALLADS

Jovanka Denkova, Ph.D.¹

Mahmut Chelik, Ph.D.¹

Abstract: In the Macedonian folk poetry, the woman's character is most abundant in relation to other characters. Often, a woman is shown with a positive role. However, there are number of examples that are presenting her "dark" side. Moreover, the lyrical songs and ballads of the separated families and the personal and family relationships in which the most common image of the dark woman is the one of a stepmother, sister as a killer of other sister, mother- murderer, etc...

The most impressive character of the sister as a killer of her own sister because of her prohibited love to her sister's husband is the character of the heartless Neda, which not only that she smothers her own sister, but she makes a lot of heartless procedures trying to kill two orphans who are constantly reminding her of the crime. Thus, Neda manifests as the most monstrous the most heartless female nocturnal character of this type in Macedonian folk poetry. The sister also appears as a murderer of her brother in cases where it interferes with its relationship with the man that she loves so much on the advice of her beloved she murders her brother by poisoning him.

The most monstrous of all is the character of the mother-killer, mother-murderer of her child who appears as a real obstacle to the accomplishment of her passionate connection with another man.

In the Macedonian folk ballads, a character that stands out as murderer of her daughter in law is the mother in law. Sometimes, after a defamatory failed to realize her goal and made her son to kill the daughter in law, mother in law resorts to the latter, monstrously decision and herself raises a hand to her. Then, she witnessed the suicide of her son and becomes his indirect murderer.

Sometimes, the two sisters become killers of their own brother's wife. Such crime is mostly motivated by great love of the brothers to the only sister. And wives of the brothers sometimes appear as murderers of the youngest brother's wife. The slaughter is usually motivated by the great beauty of the youngest brother's wife because they are jealous at her and execute her by poisoning.

Key words: *woman, dark side, killer, murderer, poison.*

1. Вовед

Во македонската народна поезија, ликот на жената е најзастапен во однос на другите ликови. Особено во македонските семејни лирски песни жената е централниот лик, епицентарот во и околу кој се случуваат сите превирања, сомнежи, дилеми на децата. Таа овде се среќава во улога на сопруга, мајка, снаа, свекрва, јатрва, золва итн. Во некоја од тие улоги, жената предизвикува восхит со својата „готовност да се жртвува за своите деца, со нејзиното постојано бдење над нив, нејзината постојана мисла за нив“.²

Меѓутоа, не секогаш ликот на жената е позитивен и добронамерен. Постојат и бројни примери во македонската народна лирска семејна песна и во македонската народна балада во кои доаѓа до израз нејзината мрачна страна.

2. Злобната жена во македонската семејна лирска народна песна

Во семејните лирски песни најчест мрачен лик на жена е ликот на лошата маќеа, сестрата-убиец на својот брат или сестра, мајката-убиец итн.

Ако во некои песни се пее за големата приврзаност на сестрата кон братот, во други се пее за нивната меѓусебна или еднострана омраза што има и трагичен крај. И ако во некои песни не се прецизира зошто сестрата се решила да го отруе својот брат, во друга точно е прицизирано дека тоа го направила по совет на саканото момче за кое брат ѝ не ја давал:

„Напи се, брате, љута ракија.
Напи се, сестро, ти си постара!
Напи се, брате, господ је постар!
Колку се напи од коња падна,
од коња падна на ножот се удри,
на ножот удри и часот умре“. (Миладиновци, 262)

Во некои случаи како последица на ваквата омраза меѓу братот и сестрата е и клетвата. Кога братот ќе одбие да ја откупи сестрата од Турците кои сакаат да ја потурчат за „две чаши злато, треќата бисер“, таа како последна можност за освета ќе го проколне:

„Да ај ти тебе, да ај ти тебе,
млад челебија,
твоја невеста, твоја невеста,
робинка била,
мошко ти дете, мошко ти дете

2). Китевски Марко (2000): *Македонска народна лирика*, Институт за македонска литература, Скопје, Култура, стр.111.

робче одело!
Брза ти коња, брза ти коња,
Турци плениле“.

Во друга песна со истиот мотив сестрата ќе го проколне својот брат:
„Од коња паднал на сабја удрил“ по што клетвата веднаш се исполнува“.³

Како што постојат песни во кои се зборува за меѓусебните односи меѓу братот и сестрата, така, постои и голем број на песни во кои се застапени односите меѓу сестрите, особено случаите во кои се опева грешната љубов на сестрата Неда кон сопругот на другата сестра. Таа љубов била причина Неда да ја отруе сестра си и да се омажи за својот зет. „Не можејќи да го сфати тој однос што далеку отстапувал од секојдневните меѓучовечки и меѓуроднински односи, народниот пејач го поврзува со некакви природни феномени коишто го следат, како што е гром од ведро небо или постојани грмотевици без дожд:

„Море само грме дож’ не врне, Недо ми Недо!
Од Недини неправдини;
отровила својта сестра,
заљубила својта зета!
Останале две дечиња,
две дечиња сирачиња.
Па си двете зборувале:
Како тетка ќе викаме?
Дали: „тетко“, или „мајо“?
Ајде тетко да а викаме!“ (Шапкарев, 68)

Сестрата од недозволена љубов кон зетот ја труе својата сестра, но ни тоа страшно злосторство не раѓа во срцето на нејзините внучиња омраза кон бездушната тетка. Тие сакаат да пораснат за на тетката да ѝ бидат од корист. Таа три пати им го одзема животот, но тие воскреснуваат во друга форма и секогаш ѝ го сакаат доброто на својата тетка – крвник“.⁴

Во македонската народна лирска поезија се присутни и голем број на семејни песни во кои се јавува ликот на свекрвата-клеветница, како и песни во кои се опеани односите меѓу снаата и золвата или меѓу јатрвите и најмалата јатрва. Во такви случаи, „золвата не е непријателски расположена кон снаата, таа дури неретко скришум ѝ пренесува што за неа се зборува во семејството. Кога деветте јатрви ќе сакаат да ја отрујат десеттата најмала и најубава јатрва Јана, токму золвата ќе го дознае тоа и

3). Китевски Марко (2000): *Македонска народна лирика*, Институт за македонска литература, Скопје, Култура, стр.119.

4). Китевски Марко (2000): *Македонска народна лирика*, Институт за македонска литература, Скопје, Култура, стр.119-121.

ќе ѝ го пренесе на Јана“.⁵

До овој момент, потенцијалната жртва има избор кој ѝ дава можност да ја избегне лошата судбина на жртва. Но, таа тој избор го отфрла и според своето патријархално воспитување, единствено не може да ја одбие понудата да касне од отровеното од сопругот, иако претходно ги одбила и свекорот и свекрвата:

„Тогај е Јана веднаг станала,
тогај седнала да си вечера,
првното залче дава на момче,
второто залче дава на дете,
треќото залче сама апнала.
Момчето умре на вечерата,
детето умре по вечерата,
Јана умрела на полуноќ“.

Овде се потврдува тврдењето на проф. д-р Томе Саздов дека жртвите во македонските народни песни „никогаш не се пасивни жртви, туку личности кои својата индивидуалност ја потенцираат преку внатрешните превирања. Во таквите моменти јунаците си го земаат правото сами да си ја изберат натамошната своја судбина“.⁶

3. Злобната жена во македонската народна балада

Во македонската народна балада, репертоарот на баладите во кои се спомнуваат семејните убиства е навистина голем. Меѓу нив „неверојатно интересни се оние во кои се пее за односот меѓу братот и сестрата, односно оние во кои сестрата се јавува како убиец на својот брат“.⁷ Во баладата која кај Миладиновци, п.бр.262, сестрата сака да се омажи, но братот не ја дава за тој што ја бара. Сестрата добива совет од својот избраник дека треба по секоја цена да го отруе брата си, како единствен пат и начин да ја реализираат меѓусебната врска:

„Ајде појди си от осој в осој,
Ти да фати си две љути змии
.....
Да преврзи и со зелен гајтан,
Јаор ќе цутит, јадот ќе капит;
Да си начекаш во зелен вилџан,
Да му даиш да се напиет“.

5). Китевски Марко (2000): Македонска народна лирика, Институт за македонска литература, Скопје, Култура, стр.124.

6). Саздов Томе (1997): *Усна народна книжевност*, Детска радост, Скопје, стр. 91.

7). Попова Фанија (1990): *Македонската народна балада*, Наша книга, Скопје, стр.132-133.

Иако во дадениот случај сестрата не е директен убиец на братот си, самиот акт на убиството таа му го препушта на избраникот.

Уште поморбиден е случајот со баладата во која сестрата се јавува како убиец на својата сестра. Причината за громорното убиство е во љубовта која таа ја чувствува кон зетот, т.е. мажот на сестра си, па прибегнува кон единственото можно решение (според неа). Но, и тоа убиство не е доволно, зашто сирачињата кои остануваат по сестра ѝ, сега ѝ пречат со своето постоење, бидејќи:

„Тук се чудат две дечина,
Како Неда да викает,
Али мајко, али тетко...“

па таа се решава на крајниот чин – нивна ликвидација.

Во македонските народни балади има и бројни примери во кои свекрвата се јавува како „душман“ на снаата. Таква е баладата кај Миладиновци забележана под број 242. Дејството во неа тече вака: „Стојан ѝ начува на сопругата Бојана дека ќе биде кум на свадба, а неа ја остава дома со прецизно формулирани начрки во однос на домашните задолженија и со конкретна наредба која не трпи никаков поговор:

„Кога ќе доет сватои,
Ти на п’т да ме пречекаш,
Да фатиш оро наколу“.

Откако ги довршува сите работи што ѝ се начрчани, наполно природно, изморена од тешката работа – ја налегнува дремка и таа веќе не е во состојба будна да го пречека својот сопруг. Во тој момент на сцената стапува свекрвата. Претходно снаата ја моли свекрвата, кога ќе дојде сопругот да ја разбуди, но на оваа молба одговор нема. Портите на куќата, кога синот доаѓа, ги отвора мајка му, а на прашањето зошто ја нема сопругата да му ја отвори вратата, мајката одговара дека таа не само што спие во својата одаа, туку од моментот на неговото заминување ништо не работела и само се забавувала. Сознанието за непочитувањето на неговите наредби длабоко се рефлектира, до силни внатрешни потреси изразени во сцената кога мислата за казна станува доминантна:

„Појде в шарена одаа,
Бојана најде заспана;
Отфрли јорган шарени,
Бојана роса фатило...“

.....
Си легна в бели пазуи,
Извади фрушки ножеи,
Бојана ми ја загуби“.

Клеветата (на свекрвата), поттикната од само насетена, но не и објаснета омраза, доведува до трагедија, а во мигот на грижа на совеста се признава вистината, но тоа признание не само што веќе не може ништо да поправи, туку доведува до катастрофа – синот веднаш потоа си го одзема животот... Признанието на мајката значи не само пресврт кај синот, тоа е и чувство на вина и чувство на протест, но и немоќ за казнување на вистинскиот противник“⁸.

Друг тип на македонски народни балади во кои се опеваат семејни и лични односи, каде се јавува злата жена се оние во кои снаите ја наклеветуваат золвата кај нејзините двајца браќа. Браќата крајно ја почитуваат и сакаат единствената сестра и токму овде можеби лежи причината за омразата на снаите, кои смислуваат:

„Како да је сестра отмилеет
От нејзини до два мили браќа...“.

Снаите се решаваат на грозоморно убиство на едно машко дете (не се прецизира чие!), а крвавиот нож го подметнуваат во облеката на сестрата додека таа спие. Кога браќата се враќаат дома, ги наоѓаат своите сопруги како тажат над убиеното дете, а крвавиот нож зборува доволно. Сакаат да ја казнат уште во дворот, но таа ги моли тоа да го сторат во гората, каде што за последен пат ги моли:

„Ако сум си на божја пра’ина,
Сега чешма да би ми протекла,
Суо дрео да би израстило,
Детелина манастир да бидит...“

Бидејќи христијанската религија проповеда дека невиноста мора да биде докажана на некој невообичаен начин, т.е. со некое чудо, набргу тоа и се случува:

„К’де крфта је се истурила,
Тука ми се црква отворила,
К’де глаа нејсе је паднала,
Алтар ми се тука суградило;
К’де с’лси таа обронила,
Тамо вода ми се отворила,
С’ отворила вода лекоита.
М’шко дете при неа се најде,
М’шко дете ангел ми се стори...“

8). Попова Фанија (1990): Македонската народна балада, Наша книга, Скопје, стр.134-136.

Очекувано, ништо не се случува без некоја цел, па така, кога браќата се враќаат во домот, ги затекнуваат своите сопруги во постела, болни од тешка болест, од која ќе боледуваат цели „девет години./Искинале по девет постели“, сè додека не појдат кај црквата со лековитата вода. Таму се случува и последното чудо, по кое браќата се уверуваат во невиноста на сестрата. Нивното покајание се рефлектира во тоа што тие облекуваат калуѓерска облека и стануваат калуѓери.

Во македонските народни балади е застапен и ликот на мајката-убиец на сопственото чедо, заради љубовта кон друг маж. Тоа, воедно е најгрозорниот лик на мајката-чедоморка, мајката-убиец на своето чедо кое се јавува како реална пречка за остварување на нејзината страсна врска со друг маж.

Нејзиниот маж е заминат далеку, на туѓина, а „релативно младата жена останува само со своето дете и се вљубува во друг. Таа неочекувана љубов ја доведува до степен на губење на разум, штом се решава да крене рака врз сопственото чедо, без оглед на фактот што новиот љубовник ѝ ја наметнува идејата за убиството. Иако е далеку, сопругот ги претчувствува настаните во форма на „претскажувачкиот сон“ по што веднаш се упатува назад во својот дом. Понатаму, настаните се толку морбидни што тешко може да се поверува дека едно човечко суштество, а особено мајка, би била во состојба тоа да го стори. Ако веќе таа имала оправдување за чинот на злочин врз својата рожба, тогаш никако не може да се сфати готвењето зелник од срцето и црниот дроб на детето, а едвај чуен глас од тепсијата, го предупредува таткото да не каснува од зелникот.

Од претходно истакнатите примери, евидентно е дека постојат два вида на конфликтни состојби во македонската народна балада. „Основниот услов за развојот на дејството во баладата секојпат е некоја конфликтна состојба, која се наоѓа на почетокот, кога преку него аудиториумот се воведува во дејството, или пак тој конфликт се одвива постапно. При ова треба да се одбележи уште една појава: постојат балади во кои не се регистрира никаков конфликт меѓу јунаците, но сепак тие завршуваат трагично, исто како што и конфликтната состојба не секогаш обврзува на трагичен расплет“.⁹

9). Саздов Томе (1997): Жената во македонската народна книжевност, Мисирков, Битола, стр.86.

4. Заклучок

Од претходно наведеното може да се резимира дека жената во македонската народна лирска (семејна) песна и во македонската народна балада за лични и семејни односи е прикажана со нејзините добри особини, великодушност и добронамерност, грижа и покровителски однос кон сите членови на семејството. Иако во помал број, сепак постојат и примери во кои таа се јавува како зол и мрачен лик, како што е ликот на лошата маќеа, сестрата-убиец на својот брат или сестра, мајката-убиец на своето чедо; ликот на свекрвата како убиец на својата снаа, која откако со клевети не успеала да ја реализира својата цел и да го натера синот да ја убие снаата, свекрвата прибегнува кон последното, монструозно решение и самата крева рака на неа. Потоа, таа е сведок на самоубиството на својот син со што станува и негов индиректен убиец; потоа и золвите се покажуваат како убијци на својата снаа. Ваквото злосторство најчесто е мотивирано од големата љубов на браќата кон единствената сестра; понатаму, и јатрвите се пројавуваат како убијци на најмалата јатрва. Убиството обично е мотивирано од големата убавина на јатрвата, заради што тие ѝ се љубоморни, а го реализираат со труење.

Причините за ваквите морбидни и грозоморни убиства можеби треба да се бараат во општествено-економските прилики на минатите времиња, а се знае дека фолклорот е најголемата матрица која во себе ги перципирала и рефлектирала разните појави во општеството. Тоа е особено изразено кај битовите, т.е. семејните песни, како и кај баладите за лични и семејни (битови) односи кои опеваат најразлични односи „од секојдневниот живот внатре во семејството, меѓу одделни негови членови“.¹⁰ Тие песни најверно го отсликуваат народниот живот и сите појави во него.

Библиографија

- Китевски М. (2000): Македонска народна лирика, Институт за македонска литература, Скопје, Култура.
- Пенушлиски К. (1973): Трудови, семејни, хумористични песни, избор и редакција Кирил Пенушлиски, Скопје, Предговор.
- Пенушлиски К. (1981): Македонскиот фолклор, Мисла, Скопје.
- Попова Ф. (1990): Македонската народна балада, Наша книга, Скопје.
- Саздов Т. (1997): Усна народна книжевност, Детска радост, Скопје.
- Саздов Т. (1989): Жената во македонската народна книжевност, Мисирков, Битола.

10). Пенушлиски Кирил (1973): *Трудови, семејни, хумористични песни*, избор и редакција Кирил Пенушлиски, Скопје, Предговор, стр.13.

